

НОВА ІМЕННА АУДИТОРІЯ НА ГЕОЛОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ

ІНТЕРВ'Ю ПРОФЕСОРА В.І. ПАВЛИШИНА

В.І. Павлишин в аудиторії імені Володимира Івановича Вернадського

На геологічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ) відкрито аудиторію імені Володимира Івановича Вернадського. Коментує подію професор кафедри мінералогії, геохімії та петрографії, доктор геолого-мінералогічних наук Володимир Іванович Павлишин, завдяки зусиллям якого відкрито цю іменну аудиторію. П'ять років знадобилося Володимирі Івановичу для того, щоб довести керівництву КНУ, що академік В.І. Вернадський працював в університеті і чому саме на геологічному факультеті доцільно відкрити аудиторію його славного імені.

У навчальному класі відчувається дух тієї епохи: інтер'єр у стилі кінця ХІХ – початку ХХ ст., є речі того часу – ваги, мікроскоп. Прикрашає аудиторію портрет Володимира Івановича Вернадського, виконаний київським художником Костянтином Володимировичем Павлишиним. В аудиторії є гіпсове погруддя академіка В.І. Вернадського, передане в дар геологічному факультету Станіславом Олексійовичем Довгим; цікава мінералогічна колекція, яка люб'язно надана Наталією Євгенівною Лазаренко; невелика бібліотека, що складається з праць Вернадського та наукових робіт послідовників ученого, книг про нього, була зібрана протягом багатьох років Володимиром Івановичем Павлишиним.

З часом стіни аудиторії будуть прикрашені портретами учителів, учнів та колег В.І. Вернадського.

В.І. Павлишин:

– Зрозуміло, що відкриття аудиторії імені В.І. Вернадського на геологічному факультеті нашого університету – це видатна подія. Адже аудиторія засвідчує вшанування пам'яті про геніального вченого українського походження Володимира Івановича Вернадського – мислителя і натураліста, засновника нових дисциплін і установ, історика науки і політика, тісно пов'язаного з Київським університетом (тоді Університетом Св. Володимира) у 1918–1919 рр.

За нашими даними, В.І. Вернадський був у м. Києві щонайменше 7 разів. Найтриваліший (близько 19 місяців) і найбільш плідний період перебування його тут припадає на 1918–1919 рр. Саме в цей час і в цьому місті він здійснив свою історичну місію – заснував і очолив Українську академію наук (УАН), Всенародну бібліотеку при академії (нині – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), інші осередки.

Виникає питання: чи працював офіційно Володимир Іванович Вернадський у Києві до затвердження його на посаді президента (за тодішньою термінологією – Голова-президент) УАН? Якщо так, то за логікою, найбільш слушним місцем для роботи міг стати Університет Св. Володимира.

Чому я ставлю це питання? Тому що на початковій стадії обговорення моєї ідеї про доцільність створення в університеті аудиторії імені Вернадського воно було для моїх начальників ключовим. Якщо працював – буде аудиторія, не працював – питання залишається відкритим.

Історичні джерела свідчать про плідну роботу геологів Київського університету в 1918–1919 рр., серед них був і В.І. Вернадський, який у 1918 р. читав в університеті курс геохімії, до речі, вперше в Україні. У цьому ж році Вернадський у тодішній 15-й аудиторії вперше в світі прочитав доповідь про геохімію живої речовини, що ознаменувало народження нової дисципліни – біогеохімії і започаткування нового фундаментального поняття – біосфери. У експериментах, які в зв'язку з цим поставив тоді вчений, активну участь брали студенти-природничники, роботи ж проводили на лабораторній базі університету.

– Чи є достовірні відомості про офіційну роботу Володимира Івановича Вернадського в Київському університеті?

– Документів, які підтверджували б офіційну роботу Вернадського в Київському університеті, не знайдено. Точна відповідь на поставлене вище питання була в архівах університету, які згоріли під час Другої світової війни.

Тим не менше переважну більшість засідань комісії з заснування УАН В.І. Вернадський провів у приміщеннях Університету Св. Володимира: музеї мистецтв, кабінеті ректора, професорській лекторії.

Відомо також, що В.І. Вернадський користувався бібліотекою Київського університету, вишукував у вченому середовищі відповідні кандидатури для формування складу названої комісії. З легкої руки Володимира Івановича серед перших 12 дійсних членів УАН, призначених наказом Гетьмана Скоропадського, був один професор Київського університету – П.А. Тутковський.

– З ким із київських учених співпрацював Володимир Іванович у той період?

– Плідна співпраця В.І. Вернадського з Київським університетом здійснювалася значною мірою завдяки активній діяльності молодого приват-доцента, згодом університетського професора Б.Л. Лічкова – секретаря комісії у справах вищої школи і наукових закладів. Борис Леонідович став правою рукою академіка Вернадського.

Про тісні зв'язки УАН, зокрема її президента, з Київським університетом свідчить, наприклад, протокол спільного засідання УАН від 29 серпня 1919 р.: «Ухвалено висловити університету подяку за дозвіл всім академікам і директорам академічних установ користуватися книжками університетської бібліотеки на таких самих правах, як для професорів університету».

– Кого з українських учених можна називати учнями і колегами Вернадського?

– Мінералогічна, геохімічна і біохімічна школи В.І. Вернадського є одними з найпотужніших у світі. Щоб назвати імена всіх учнів академіка (навіть лише тих, що були в Україні), не вистачить декількох сторінок. Ось деякі

імена: Є.С. Бурксер, Л.Л. Иванов, Є.К. Лазаренко, Б.Л. Лічков, В.І. Лучицький, С.А. Мороз, С.П. Попов, П.А. Тутковський, О.Є. Ферсман, Н.Г. Холодний.

– В українській Вікіпедії вказано, що В.І. Вернадський – «...український філософ, природознавець, мислитель, засновник геохімії, біогеохімії та радіогеології, космізму», в російському варіанті «...русский и советский естествоиспытатель, мыслитель и общественный деятель XX века». Як прокоментуєте?

– На мою думку, Володимир Іванович Вернадський – геніальний російський вчений українського походження. Це точніше, ніж пишуть росіяни. Або так, як сказав академік Б.Є. Патон: Вернадський – російський і український вчений.

Те, що перший президент УАН – українець, зрозуміло всім і тисячу разів доведено. В.І. Вернадський писав про себе так: «Я – русский по укладу жизни, который всю жизнь боролся за освобождение Украины».

Так розпорядилась історія...

– Тривалий час Вам довелося доводити університетському керівництву доцільність створення в Київському університеті аудиторії імені В.І. Вернадського...

– Оскільки достовірного підтвердження роботи вченого в Київському університеті немає, довелося протягом п'яти років доводити доцільність відкриття іменної аудиторії Вернадського на кафедрі мінералогії, геохімії та петрографії. У Києві в Академістечку є Інститут загальної та неорганічної хімії імені В.І. Вернадського НАН України, у Сімферополі – Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, у Івано-Франківському університеті нафти і газу – аудиторія імені Вернадського. То чому не відкрити таку аудиторію в Київському університеті?

Слушний момент настав під час передвиборчої кампанії з обрання нового ректора університету, коли виділили кошти на ремонт аудиторії та придбання меблів. Але це був лише початок роботи з облаштування навчального класу, яка триває і досі.

– Що є цікавого в цій аудиторії?

– Насамперед, це портрет академіка, який виконав за моїм ескізом доцент Національної академії образотворчого

мистецтва і архітектури Костянтин Павлишин (мій син). У аудиторії №301 є три великих портрети роботи К.В. Павлишина, а також мозаїчний портрет Т.Г. Шевченка, що зберігається у музеї геологічного факультету.

Основні атрибути аудиторії: бібліотека, колекція мінералів. Починаємо збирати експонати технічного плану: знайшли ваги, мікроскоп, якими користувалися вчені в часи Вернадського.

Бібліотека складається з 3 частин: праці В.І. Вернадського (практично усі, які було видано), твори про Вернадського (монографії, журнальні та газетні статті) і, нарешті, книги, в яких

послідовники вченого розвивають його ідеї. Серед них і мої праці.

Є в нас єдина книга, що має відношення до батька В.І. Вернадського (Іван Васильович Вернадський – український і російський економіст, публіцист, видавець, громадський діяч).

Не все ще впорядковано, бібліотека формується і розширюється. Є папка з листами, в яких Володимир Іванович, перебуваючи в Празі, писав про Радянський Союз, радянських вчених, тогочасне наукове середовище.

Зібрано деякі вислови Володимира Івановича і висловлювання про нього. Ось, наприклад, вірш, який був написаний

ще зовсім молодим Вернадським і, можливо, єдиний:

*Україна, родная моя сторона,
Века ты уже погибашь...
Но борешься, бьешься, бедняжка, одна,
И в этой борьбе изнывашь...
В минуту гибели крайней твоей
Детей твоих дух пробуждался,
Старались свободу найти от цепей,
И ум их тобой восхищался.
Но дела вести до конца не могли
И вновь начинались раздоры...
Врагам твоим снова они помогли,
И вновь появлялись кондоры.
Кондоры-враги разрывали тебя,*

*И дети врагами являлись,
Немногие, верно до гроба любя,
Течению волн покорялись.
Но в этих немногих вся сила твоя –
Они втихомолку старались,
И в годину бедствий, родная моя,
Враги твои вновь изгонялись...
Опять начались раздоры, борьба,
Враги твои снова являлись.
Такая, родная, Твоя уж судьба...
Судьбе мы всегда покорялись.*

В.И. Вернадский, 1880

А ось що вчений писав у 1926 р. в одному зі своїх листів: «Для мене и Украина, и Киев, и Украинская Академия дороги и близки, слились с моей старой личностью».

Дуже важливий, до кінця не впорядкований компонент іменної аудиторії – мінерали. Надзвичайну цінність має систематизована за сингоніями колекція, яка була подарована Наталією Євгенівною Лазаренко. Це дуже важливий кристалографічний матеріал для студентів. Кількість зразків мінералогічної колекції буде й надалі поповнюватися. Усі найкращі зразки мінералів і гірських порід, зібрані мною під час експедицій, я переніс до навчального класу, що є робочою частиною загального мінералогічного комплексу.

Ще один компонент аудиторії – шафа з ілюстративним матеріалом: моделями структур і кристалів.

Є тут керамічний глечик з Полтавщини, звідки бере початок вся українська кераміка. В.І. Вернадський дуже любив цю місцевість, мав гарний будинок у смт Шишаки (Полтавська обл.) – віллу, збудовану за проектом архітектора Василя Кричевського, одного із засновників Української художньої академії. Будинок згорів, але в Інтернеті є інформація, що полтавчани беруться його відновити.

На вільних простінках планується розмістити галерею портретів учителів Вернадського (Д.І. Менделєєва, В.В. Докучаєва), його учнів (О.Є. Ферсмана, С.П. Попова, П.А. Тутковського, Є.К. Лазаренка), можливо, крилаті вислови вченого та висловлювання про нього видатних людей.

– **Цього року Інститут Тутковського відкрив геологічний клас у**

школі №256 м. Києва, з 1 вересня 2013 р. такий клас відкриває столична школа №13. Чи можна придати до цієї аудиторії школярів? Аджі такі заходи мають велике виховне і розвиваюче, світоглядне значення.

– Звичайно, приводьте. Я із задоволенням прочитаю їм лекцію. Такі лекції стимулюватимуть і викладачів до кращого подання матеріалу, адаптованого до віку старшокласників, їхніх шкільних знань із фізики, хімії, інших програмних дисциплін.

– **Працюючи з дітьми, зіткнулися з тим, що, наприклад, у Київському палаці дітей та юнацтва проводяться щорічні масштабні Ломоносівські читання. Але не було жодних заходів, присвячених українським ученим. Ми провели наукові читання імені академіків В.І. Вернадського, П.А. Тутковського, Є.К. Лазаренка.**

– Такі заходи необхідно проводити і надалі. Один із номерів «Мінералогічного журналу», який повністю присвячений Є.К. Лазаренку, я передам для шкільної бібліотеки, де є геологічний клас.

– **Як на Вашу думку, чи випадково, що саме геолог став автором філософського вчення про ноосферу?**

– Якщо дотримуватися точки зору, що спочатку була неорганічна мінеральна природа, яка була субстанцією для розвитку живої природи, то хід розвитку, логіка самих досліджень Вернадського тільки його могли привести до створення вчення про ноосферу.

Він уперше в світі в 1930-х рр. у своїх книгах запровадив параграф «труд человека». Вернадський дійшов висновку, що людина перетворилася на потужну геологічну силу, наступний висновок: діяльність людини загрожує життю планети. Щоб цього не трапилось, треба напрацювати відомості про ноосферу, а це неможливо без ґрунтовного дослідження біосфери. Коли він порівнював живу речовину з мінеральною субстанцією, то з'ясував, що між живою і неживою природою існує взаємодія. І тільки тоді він міг зробити остаточний крок – створити вчення про ноосферу. Логіка досліджень є ключовою у Вернадського – він вибрав ідеальний шлях до геніального відкриття.

В.І. Вернадський однаково добре знав три царства природи: мінеральне, тваринне, рослинне. Пізнавши внутрішній і зовнішній світ мінералогічного царства, вчений заснував геохімію, біогеохімію, радіологію. У результаті геніальним його відкриттям стало вчення про біосферу і її вищу сходинок – ноосферу.

– **Чи є особисті речі академіка в цьому кабінеті?**

– Дещо є на Полтавщині. Листи, рукописи, особисті речі зберігаються в невеличкому музеї у с.Шишаки, створеному С.О. Довгим.

– **З точки зору сьогодення, вчення В.І. Вернадського про ноосферу виявилось вченням мрійника чи реаліста?**

– Академік Вернадський був насамперед вченим і порядною людиною. Його вчення про ноосферу (як єдність природи і культури, соціосфери, техносфери) у сучасних реаліях виглядає, на жаль, як утопічне. Якщо світ не зміниться, то фактично щезне це вчення. Але є люди, до яких відношу і себе, які розуміють, що світ має бути порядним, чесним, і вченість повинна бути на першому місці.

– **Яке призначення цієї аудиторії? Які дисципліни тут читатимуть?**

– Аудиторія покликана служити, насамперед, студентам, які слухатимуть тут лекції з мінералогії, геохімії й кристалографії, адже для розвитку цих наук В.І. Вернадський зробив неоціненний внесок. Передбачаю, що в цьому навчальному приміщенні студенти та викладачі з більшою цікавістю перейматимуться сутністю й проблемами кристалографії, яка є фундаментом усіх наук про неорганічну природу; стародавньої і вічно юної науки – мінералогії, без якої неможливо відтворити історію Землі і зрозуміти процеси, що в ній відбуваються; геохімії – науки ХХ ст., покликанням якої, за Вернадським, є вивчення історії атомів Землі та інших космічних тіл.

Передбачається, що аудиторія імені Вернадського, яка створена до 150-річного ювілею вченого, буде розвиватися і у подальшому стане своєрідною навчально-науковою експозицією.

Спілкувалася Ганна Лівенцева